

ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРИКРАС В УКРАЇНІ ПОЧАТКУ ХХІ СТ. КОНЦЕПЦІЇ ФОРМОТВОРЕННЯ

Марта Кравченко

Artistic peculiarities of jewellery in Ukraine at the beginning of the 21st century. Concepts of morphogenesis

Marta Kravchenko

The article reveals the tendencies in development of contemporary art jewelry in Ukraine in 2000-2015. The feature of jewelry art of the last third of XX - beginning of XXI century in Ukraine is a parallel activity of three generations of artists, which apply to different materials, imaginative solutions in decorations. During 2000-2015, modern Ukrainian decorative applied art reached a new level, there was a galaxy of young artists who interpret a new jewelry and possess strong position in the European artistic space. Alternative or avant-garde thinking was closer to the young generation of jewelry artists 2000-2015 years, in their works away from the trend of creating independent objects and materials for jewelry. On the example of creativity of young leading artists (O. Ivasuta, O. Buyvidt, M. Kotelnyska, O. Savchuk, A. Bolukh and other) here is an analysis of the main conceptual foundations, common and distinctive features in the work of masters. In the article is given the conditions for the formation of art jewelry in Ukraine with the obligatory focus on the concepts of classic jewelry and new art jewelry with using of alternative materials. New generation of artists is working with alterantive material in jewellery. Experiments in jewellery bring new forms and view in this art. The peculiarities of formation environments emergence jewelry not precious alternative materials and their relationship with fine and decorative art. The attention in the article is focused on the properties of alternative materials in modern jewelry in the works of leading artists.

Key words: art jewelry, jewelry, alternative materials, European context, forming, plastic, style, concept, implementation of technological features, blacksmith jewelry, ceramic, leading artists, work, personalities, creative method.

Прикраси в Україні останньої третини ХХ — початку ХХІ ст. пройшли динамічний шлях радикальних змін від класичного ювелірного мистецтва до новаторських творів з альтернативних матеріалів. Актуальним є висвітлення особливостей цього процесу через призму творчих методів провідних художників прикрас, де основну увагу слід сконцентрувати на діяльності сучасних авторів, які працюють у альтернативних матеріалах.

Концепції формотворення є своєрідним почерком художника, його творчим методом, який ми будемо розглядати з позицій вираження індивідуальної манери художника та його ролі в українському сучасному мистецтві. Концепції формотворення ми розглядаємо в художньо-естетичних і техніко-технологічних аспектах, сконцетрувавши увагу на особливостях застосування матеріалів у прикрасах як основи художнього вираження. Вважаємо, що необхідним у дослідженні є аналіз застосування матеріалів, особливостей обробки поверхні, фактури, об'єму, колористичної системи, способів побудови композиції та опрацювання форми.



Іл. 1. О. Івасюта. Перстень-магніт.
Срібло, магніт, мемалеві опилки.
Львів. 2003. Фото Р. Шишака.

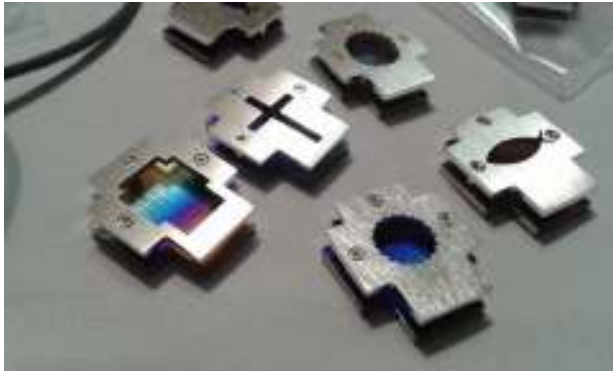
Виявляючи концепції формотворення, ми акцентуємо увагу на творчості молодих сучасних митців 1990-2010 років, які сьогодні практично не введені в мистецтвознавчий дискурс. Наше дослідження стало спробою самостійно зібрати, систематизувати та проаналізувати матеріал. Творчість митців-ювелірів 1970 — початку 1990-х років вже висвітлена та проаналізована в дослідженнях українських мистецтвознавців: львівських ювелірів — у публікаціях Р. Шмагала (Шмагало 2015)б Р. Шафран (Шафран 2008) Л. Шпирало-Запоточної (Шпирало-Запоточна 2008), Н. Космолінської (Космолінська 2001), чернівецьких — О. Росинської (Росинська 2009), київських, одеських, митців Криму — З. Чегусової (Чегусова 2002), О. Федорука (Федорук 1985), Л. Пасічник (Пасічник 2013; Пасічник 2014), та інших. Методи творчості молодого покоління митців ще не висвітлювалася повною мірою (за винятком окремих відомостей у каталогах виставок і буклетів), тому особливу увагу в нашій роботі присвячено авторським концепціям альтернативного мистецтва прикрас.

У дослідженні прикрас початку ХХІ ст. було використано методику анкетування сучасних авторів, завдяки якій було з'ясовано: місце проживання та праці; освіта; основні матеріали та форми прикрас; творче кредо; твори (серії); джерела творчих інспірацій, концепції. У дослідженні еволюції форм і матеріалу ми визначили основні групи матеріалів прикрас — традиційні та альтернативні. Доцільним і логічним буде хронологічне дослідження творчих методів провідних художників за особливістю застосування матеріалів.

Серед художників, які виготовляють прикраси від кінця 1990-х років до сьогодні важливе місце мають митці львівського творчого середовища, випускники ЛНАМ, які успішно працюють у сфері виготовлення прикрас — Орест Івасюта, Віталій Крохмалюк, Олександр Буйвідт і Майя Котельницька.

Творчість Ореста Івасюти заслуговує окремої уваги. Художник разом із Сергієм Микитою, Дмитром Ледницьким, Романом Велігурським належить до покоління випускників, які активно декларували себе в сучасних прикрасах від середини 1990-х років (Виставка ювелірних прикрас 1994, с.2). Проте він єдиний продовжує цю справу і займає в одне з чільних місць в Україні в мистецтві прикраси, автор численних робіт, які отримали високе визнання на міжнародних конкурсах і виставках у Чехії, Польщі, Австрії, Нідерландах, Німеччині, США.

У ранніх роботах О. Івасюта звертався до інтерпретації історичних тем і символів, що виражалося у формі прикрас і особливостях технологічного виконання, наприклад, як у серії прикрас на давньоруську тематику. У його творах 1995-2000 років помітними були ремінісценції давньоруського мистецтва, автор використовував мідь як основний конструювальний матеріал і емалі як декоративну оздобу. Його творчість від початку характеризувалася неординарним переосмисленням тем і концепцій. Перші ювелірні твори О. Івасюти виконані ще в студентські часи, були виготовлені з міді чи латуні та посріблені. Як зазначає сам автор, у студентські роки економічно важко було працювати з коштовними металами, тому художники зверталися до недорогих, надаючи своїм творам оригінальних форм і естетичних якостей (Інтерв'ю І.О. 2007, 2). Художник одним з перших почав використовувати нетрадиційні матеріали в прикрасах, такі як гафній, магніт, волосся, гума,



Іл. 2. О. Буйвідт. Хрести. Срібло, титан. Львів. 2015.
Фото О. Буйвідта.

скло, монети та інші. Його твори цікаві передусім оригінальністю задуму, скрупульозністю та художньо-естетичними якостями (Кравченко 2006, 84).

У контексті вибору форми прикраси художник звертається до самостійних творів-об'єктів, серед яких домінує образ прикраси-амулета, виражений переважно в перснях. Один із цих перснів став номінантом на виставці ювелірних прикрас «International Competition of Goldsmietry AMULETS» (1999), у м. Лєґніце (Польща). Перстень характ

еризується дещо провокативною концепцією, при одяганні прикраса, за рахунок ґумок поступово натягується на палець, напружується і штивнішає. У стержні персня автор використав волосся «коханої» людини. До цього типу належить і перстень-обручка з відбитками зубів «коханої» людини. Ці персні — це концептуальні метафори-нагадування про існування другої пари до персня. Новаторською прикрасою став перстень-магніт, на магнітну поверхню якого насипана металева стружка, що рухається змінюючи фактуру та рисунок (іл. 1). Цей перстень експонувався 2003 року в міжнародній виставці країн ОБСЄ «Valuable Links» (Софія-Амстердам-Відень) (Schwarzinger 2002, 17). Слід зауважити, що важливе значення у творах О. Івасюти відіграє філософія матеріалу та концептуальне навантаження об'єкта. Творчий метод автора ґрунтується на вираженні авторської концепції завдяки фаховій роботі з матеріалом, його пластичним відчуттям і лаконічними формами прикрас.

Однією з важливих концепцій творчості художника є звернення до матеріалів, які були у вжитку — старі монети, колючий дріт, скляні пляшки. Таким чином автор звертає увагу на красу «старих» речей, їхніх деталей. Цей матеріал він по-своєму трансформує, інтерпретує та застосовує у прикрасах, наприклад срібні персні, композиція яких складається з вертикально встановлених на площині персня фрагментів срібних монет. У цій роботі простежується потяг автора до експериментів з фактурою твору. Тут обрізані канти монет ритмічно повторюються, є самі фактурними чи з написами й чергуванням створюють новий орнамент, фактуру матеріалу. Творчий метод О. Івасюти можна охарактеризувати як сміливий експеримент концептуального образу поряд з професійним володінням матеріалом і знанням його властивостей. За характером художнього вираження його твори володіють чіткою структурою, скрупульозно обдумані, де кожна деталь відповідає за іншу, якщо не технологічно, то задумом. Велику увагу художник також приділяє ергономіці прикрас, які, незважаючи на свої аванґардні форми є надзвичайно органічними на тілі.

На початку 2000-х років в українському мистецтві прикрас починають працювати молодні автори, випускники ЛАМ Віталій Крохмалюк і Олександр Буйвідт. Творчість В. Крохмалюка



Іл. 3. Ш. Пержан. Прикраса «Окуляри +/-». Срібло, емаль, напівкоштовне каміння. Чернівці. Поч. 2000-х років. Фото з сайту: www.artmetal.org.ua



Іл. 4 . К. Кравчук. Брошка «Око всесвіту».
Срібло, опал, синтетичні нитки. Чернівці. 1997.
Фото К. Кравчука.

вірізняється авторським підходом у роботі з матеріалом і експериментом форм і кольору. Прикраси В. Крохмалюка масивних форм, виконані в кубістичній стилістиці з елементами мінімалізму, велику увагу приділяє ретельній обробці поверхні металу та кольоровим акцентам — нешліфованому напівкоштовному камінню. Художник у творах надзвичайно точний, досягнув високої технічної рафінованості та естетичних якостей.

У прикрасах В. Крохмалюка основним формотворчим матеріалом є срібло та золото, а також працює з титаном, застосовує кольорове коштовне та напівкоштовне каміння, завдяки

такому поєднанню, його твори набувають поліхромного звучання. Автор сміливо вводить у композицію перснів великі об'ємні камені, поєднуючи їх з тонкою обробкою матеріалу та поверхні металу. В цьому контексті виділяються його твори 2005 — 2015-х років — срібні персні з масивними каменями — нефриту, коралу. Так, у одному з них поєднано срібну й титанову обручки, на яких розташована прямокутна основа — кабошон, у якій встановлено камінь — тигровий нефрит, прорізаний горизонтальними зубцями. Ключову роль в художньому вирішенні цих прикрас відіграє колір каменю, зазвичай навмисне необробленого, таким чином художник звертає увагу на його внутрішню красу, природні вкраплення, нерівності і т. д.

Олександр Буйвідт, також випускник Львівської академії мистецтв розпочав свою творчу діяльність на початку 2000-х років. Аналізуючи його роботи, слід зауважити, що автор переважно працює зі сріблом, рідше золотом та іншими металами. У творах присутній пошук і постійні експерименти з формами та вираженням задуманого образу. Серед ранніх робіт художника цікавою у своєму задумі є його дипломна робота «Форми насторою» (2003), яка безпосередньо пов'язана із символічним і функціональним характером таких ювелірних прикрас, як персні, виконаних зі срібла в поєднанні із силіконом. Автор засвідчив спробу показати ще один аспект прикраси, персня, — не лише утилітарний, як аксесуар, а як твір виставкового характеру. Стилiстика твору більше схильна до мінімалізму з невимушеними рослинними елементами, які нагадують трави, що хиляться від вітру й змінюють свою форму, як і настрій автора.

У художніх прикрасах О. Буйвідта присутній постійний ритм ліній і площин, які повторюються в циклах перснів, браслетів, сережок, нашійних прикрасах, виконаних у 2003-2008 роках. Прикраси О. Буйвідта неодноразово премійовані на різних спеціалізованих конкурсах та виставках у Чехії та Польщі. Серед останніх робіт художника особливе місце займає серія нашійних хрестів (2014 — 2015 рр.) кубістичних форм (іл. 2). Зовнішня частина хреста виконана зі срібла, а внутрішня частина — з титану. Завдяки поєднанню різних металів видимим стає контраст кольорів — холодного срібла та теплого синьо-червоного титану. Це поєднання автор трактує як християнський символ — зовнішня оболонка стримана та гладка, а внутрішня різнобарвна та багата. Олександр Буйвідт має безліч ідей, які інспірують його творчість через різні соціокультурні та особисті події, враження, символи (Інтерв'ю Б.О. 2015, 11).

Чернівецькі митці — Костянтин Кравчук і Стефан Пержан є знайомими в ювелірній справі, вирізняються авангардними розробками, звертаються до образів концептуального мистецтва та застосовують альтернативні матеріали поряд з коштовними. Твори Стефана Пержана

новаторські за своїм творчим задумом, бо на думку майстра — «без революції немає мистецтва» (Росинська 2009, 101). Він створює композиції, у яких поряд зі сріблом, коштовним камінням широко застосовує мамонтову кістку, шкіру ската. Наприклад, перстень «Гламур» (2004-2007) завдяки необробленій кістці мамонта, вставленій у срібну рамку, виділяється поєднанням складних геометричних форм із вкрапленням декоративних елементів коштовного каміння, що властиве для стилістики ф'южн. Брошка «Політ у Всесвіті» створює площинно-просторову ілюзію, зокрема, завдяки застосуванню шкіри ската у композиції прикраси. Наділений специфічною фактурою, цей матеріал живописно грає з блиском срібла



Іл. 5. Р. Гарматюк. Браслет. Кольорові метали, мокуме гане. Косів. 2012. Фото Р. Гарматюка.

та цирконами, володіє футуристичними формами. Навіть кісточка персика знайшла місце в його ювелірних роботах. Стилiстика футуризму домінує у творчих роботах художника, прикрасам притаманні гострі конструкції з шліфованого металу, вставки відкритого кольору, комбінація фактур і асиметрія (іл. 3) (Росинська 2009, 101).

Випусник Вишньцького училища прикладного мистецтва Костянтин Кравчук від початку 2000-х років є учасником і призером численних міжнародних конкурсів прикрас. Художник не визнає мистецтва без експерименту, новаторства та

революційних ідей і зазначає, що мистецтво має постійно оновлюватись (Росинська 2009, 102). У творах автор застосовує традиційні матеріали — срібло, золото, напівкоштовне каміння в поєднанні з несподіваними сучасними матеріалами широкого вжитку — нейлоновими нитками, мо нетами, мікросхемами, компакт-дисками. Митець велику увагу приділяє формам, кольору, фактурі, використовує напівкоштовне каміння. Характерна риса його творчості — створювати не одну прикрасу, а тематичні колекції-ансамблі. Наприклад, кольє і сережки комплексу «Писанкове», наповнені пластичними візерунками черленого срібла, підкреслюють досконалість овалів пейзажних розрізаних агатів. Філософія буття закладена в брошці «Око всесвіту» — твір у футуристичній стилістиці, закомпонований у формі правильного трикутника з опалом посередині (іл. 4). У цій роботі поряд зі сріблом і золотом майстер застосував нейлонові нитки.

Творчим роботам К. Кравчука притаманні стилістика футуризму з елементами абстракціонізму та кубістичні елементи. Футуристичні тенденції чітко простежуються в браслеті й брошці «Sim-Sim», виконаних із сім-карт, монет і срібла. Застосовуючи різноманітні техніки та несумісні, на перший погляд, матеріали, він досягає максимального футуристичного образу. Творчим кредо, як зазначає майстер, є те, «що мистецтво має відтворювати сьогодишнє, прогнозувати майбутнє, віддаючи данину минулому» (Інтерв'ю К.К. 2014, 10).

Художник Олег Гаркус, викладач Косівського інституту декоративного і прикладного мистецтва ім. В. Касіяна, у дусі новаторських тенденцій продовжує багатовікові традиції мосяжництва гуцульських майстрів. Навчався художник у народного майстра Романа Стринадюка, який відродив майже втрачену багатовікову традицію мосяжництва та гуцульських прикрас. У мистецькому плані Р. Стринадюка важко назвати новатором, оскільки майстер виконував копії давніх гуцульських прикрас-згард, у деякі з них вносячи власні авторські інтерпретації. Олег Гаркус звертається до форм народного мистецтва, однак у

творенні прикрас він використовує поєднання різних матеріалів — латунь, бронза, нейзильбер, срібло, корали, бісер, коштовне й напівкоштовне каміння, доповнює вироби шкірою. У гарнітурах «Подих шелестів» (2004) і «Сонячна феєрія» (2004) автор наділяє лаконічними геометричними формами нагрудні прикраси, сережки, персні, браслети, та застосовує поряд з традиційною для мосяжництва латунню, срібло, напівкоштовне каміння. У стилістиці О. Гаркус тяжіє до етніки — народних мотивів мистецтва Гуцульщини, що простежується у формах прикрас і декорі, де за основу формотворення автор використовує етнічні елементи, мосяжні елементи-модулі — хрести, чепраги, шелести.

У м. Косові живе й працює ще один художник, який виготовляє прикраси, — викладач кафедри художнього металу КІПДМ ім. В. Касіяна, випускник ЛАМ Руслан Гарматюк. До виготовлення прикрас художник прийшов з ковальства, що чітко простежується у його творах, де використовує техніку ковальства, поєднує залізо, срібло, золото, наприклад, як у серії каблучок і сережок (2009), де форми творів нагадують химерні окуття чи фрагменти решіток, близькі технократичній стилістиці, їм властиві геометризovanі форми та введення елементів конструкції в прикрасу. Окрім технократичної стилістики, автору близька етніка, звертаючись до гуцульського мистецтва, давніх слов'янських мотивів, автор лаконічно інтерпретує їх у прикрасах. Від 2010-х років Р. Гарматюк у творчості зацікавився технікою дамаської сталі та мокуме гане (іл. 5). Ці техніки передбачають лаконічні та органічні форми прикрас (Інтерв'ю Г.Р. 2016, 4). Експериментуючи в цих техніках, художник, наслідуючи мінімалістичні форми, виконує серію перснів-обручок з доповненнями з коштовного каміння.



Іл. 6. М. Котельницька. Кольє. Латунь, кольорове скло, порцеляна. Львів. 2013. Фото М. Котельницької.

Особливістю творення прикрас у 2000 — 2015 роках є створення колекцій і серій прикрас, на відміну від попереднього періоду, якому було притаманне створення поодиноких прикрас-об'єктів. Появу такого явища можна пояснити впливом західноєвропейських тенденцій, а також співпрацею з модельєрами та участю українських художників у показах мод в Україні та за кордоном. У рамках проведення тижнів моди у Львові та Києві (2010 — 2015) відбуваються покази ювелірних колекцій Олени Хомякової, Майї Котельницької, Юрія Царенка (Львів) і прикрас із альтернативних матеріалів Катерини Кароль (Львів), Олесі Теліженко, Тетяни Чорної, Люби Малікової (Київ), Хаїма Хаїмовича (Київ — Тель-Авів). У процесі еволюції форми та матеріалу прикрас початку XXI ст. окреме місце займають твори із застосуванням альтернативних матеріалів. Для нового покоління авторів прикрас — Майї Котельницької, Юрія Царенка, Михайла Ткача, Мирослави Козар (Львів), Олени Савчук (Кам'янець-Подільський) — притаманне зацікавлення альтернативними матеріалами поряд зі сріблом і золотом.

У середині 2000-х років, у ситуації суспільного підйому, у сучасне українське мистецтво прийшло нове покоління, що актуалізує нові засоби творчого вираження, позбавлені естетичних, технічних і матеріальних обмежень.

У 2005 — 2015 роках у мистецькому середовищі Львова з'являються нові художники прикрас. Молода львівська мисткиня, випускниця кафедри художнього металу ЛНАМ Майя

Котельницька за основу для своїх робіт обирає латунь, рідше — срібло, а декоративним наповненням їй слугує кольорове скло, порцеляна, дерево, яке майстриня обрамляє в метал, як коштовність (іл. 6). Сама ж авторка зізнається, що її приваблюють масивні форми, опуклі зовні, а всередині ж пустотілі, легкі (Інтерв'ю К.М. 2015, 6). Майя сміливо працює зі складними ідеями, уважно стежить за тим, як виріб “працює” на тілі, а плавні лінії металу — наче прагнення вловити, підкреслити гармонійний рух лінії тіла людини. У своїх роботах вона експериментує з камінням і металами, залучає нестандартні матеріали — деревину, скло, порцеляну, фрагменти антикварних речей, які об'єднує в тендітні конструкції. Потужною інспірацією творчості художниця вважає естетику арт-нуво та образи й мотиви мистецтва 20-30-х років XX ст., які вона по-новому трактує та стилізує в прикрасах. Серія нашійних прикрас, вперше представлена на персональній виставці «Зв'язок» у галереї «MelankaArt» у Львові (квітень, 2015) вирізняється все більшою сміливістю поєднання некоштовних матеріалів, таких як дерево, скло, шишки, лляні мотузки в прикрасах поряд з латунню, сріблом, перлами та напівкоштовним камінням, поєднує раніше немислимі в прикрасах елементи, що характерне для стилю ф'южн.



Іл. 7. М. Козар. Персні. Латунь, срібло, бетон. Львів. 2015. Фото М. Козар.

Серед цілком нових та перспективних художниць слід віднести Мирославу Козар (Львів — Мукачево) та Олену Савчук (Кам'янець-Подільський). Мирослава Козар — випускниця кафедри художнього металу ЛНАМ, яка вже кілька років упевнено експериментує у мистецтві прикрас. Творчим кредо художниці є «створення чогось унікального і водночас простого. Головні особливості моїх прикрас — лаконічність, мінімалізм і прагнення до простоти» (Інтерв'ю К.М. 2015, 3). У прикрасах художниця застосовує срібло та ювелірні техніки, основні типи прикрас — персні на кінчики пальців,

сережки, нашійні прикраси лаконічних форм, тонкі та делікатні, без декору. Художньої виразності прикраси набувають завдяки мінімалізму форм, ліній і площин, лінія, яка оперізує палець чи прикрашає вухо, стає художнім засобом прикраси. З 2015 року художниця сміливо експериментує з новим для неї матеріалом — бетоном. З якого творить персні та перснеподібні підвіски. Новаторський характер мають геометричні та масивні форми прикрас з бетону (іл. 7). Це масивні зарозмірами персні, виконані з кольорового бетону білого, червоного, чорного та сірого кольорів.

Олена Савчук — молода художниця прикрас, ювелір, випускниця кафедри художньої обробки металу КІДПМ ім. В. Касіяна. Авторка звертається до ювелірних технік і некоштовних металів (латунь, мідь, нікель), рідше — срібла. Форми прикрас художниці лаконічні, геометричні площини та півсфери втілені в перснях, сережках і нашійних прикрасах. У творах О. Савчук експериментує з поверхнею металу та контрасту фактур. У одному творі часто спостерігаємо поєднання окислені, забарвлені у властивий окисленню зелено-блакитний колір і відполірованих блискучих елементів, як, наприклад у серії сережок та перснів серій «Біля моря», «Невагомість» та інші (іл. 8). Художній образ прикрас художниці вирізняється лаконічною мовою та м'якими приглушеними тонами поверхні творів. Окрім окислення, художниця звертається до емалі, якою заповнює геометричні площини прикрас.

Львівський художник Юрій Царенко відомий як скульптор і ювелір. У творчості експериментує зі сплавами різних металів, цікавиться гальванопластикою. Митець —

скульптор за освітою і, відповідно властивості цього виду мистецтва простежуються в прикрасах, де він основну увагу приділяє формі, фактурі, художньому образу, а вже потім матеріалу, обираючи такий, який відповідає пластичному задуму автора. Твори художника нагадують скульптури для тіла, вони самодостатні як виставковий об'єкт, але також підкреслюють індивідуальність носія. Поверхні його робіт вирізняються довершеною обробкою поверхні. У серії перснів зі срібла (2011) по всій їх поверхні художник імітує фактуру кори дерева, створюючи таким чином ілюзію матеріалу. Форми прикрас повторюють природну фактуру та характер деревини й каменю. Поряд з металом, для декоративного наповнення автор застосовує натуральні матеріали — дерево, галька чи кістка, які органічно komponує у вироби —серію перснів (2013) (іл. 9).

Від початку 2000-х років та до сьогодні в Україні сформувалася когорта молодих художників, які працюють у ковальських техніках і виконують прикраси з кованого металу, титану, дамаської сталі, мокуме гане.

Прикраси в техніці дамаської сталі та мокуме-гане є провідними у творчості Андрія Дячука (Тернопіль), Руслана Гарматюка (Косів). У художньому контексті ковані прикраси є більш масивними, велика увага зосереджена на фактурі металу, ковальських техніках та з'єднаннях. Асортимент і форма прикрас зумовлені матеріалом — це здебільшого нашійні прикраси (кулони), браслети, персні, натільні прикраси доволі об'ємних форм. Серед художників, які працюють з кованим металом у прикрасах слід назвати Емілію Сидор, Ігоря Слободяна, Андрія Болюха (Львів), Андрія Дячука (Тернопіль).

У техніці мокуме-гане творить прикраси молодий тернопільський художник Андрій Дячук, який звертається до різних видів прикрас: перстень, наперсток, сережки та плаги. Персні художника характеризуються фаховою роботою в цій трудомісткій техніці поряд з об'ємними формами виробів. Поверхня прикрас нагадує візерункові поверхні кілець деревини й володіє багатоманітною кольоровою гамою відтінків. Серед робіт художника 2010 — 2015 років слід відзначити серію прикрас «climbing jewelry» («альпіністські прикраси»), інспіровану захопленням А. Дячука — скелелазінням. Це серія кулонів, де обов'язковим елементом виступає фрагмент кріплення карабіна, до якого прикріплені різноманітні деталі — форми фантастичних голів, стилізованих черевиків і т. д. Слід зазначити, що в Україні небагато художників прикрас звертаються до техніки мокуме гане.

На початку XXI століття в українських кованих прикрасах починають застосовувати титан. Металу властиві наступні художні та технічні особливості — легкий, тепла обробка дозволяє відкрити палітру багатьох кольорів поверхні від гарячого червоного до темно-синього. Титан є менш пластичним матеріалом, прикраси з нього мають об'ємні та водночас лаконічні форми, без додаткового декору. Як самостійний матеріал у прикрасах, титан застосовують Андрій Болюх (Львів), у синтезі зі сріблом і золотом - Віталій Крохмалюк (Львів), Андрій Кулигін (Київ) та інші.

Львівський художник Андрій Болюх більше відомий у мистецьких колах як коваль, проте особливу сферу його творчих зацікавлень є прикраси. Свої творчі ідеї він виражає у таких



Іл. 8. О. Савчук. Персні із серії «Біля моря». Латунь, окислення. Кам'янець-Подільський. 2015. Фото А. Савчук.



Іл. 9. Ю. Царенко. Перстень «Дерево». Срібло, дерево. Львів. 2011. Фото Ю. Царенко.

матеріалах як титан, сталь, нержавіюча сталь, дамаська сталь. У прикрасах автор намагається робити твори не лише утилітарного характеру, а й міні-скульптури в металі. Цю тенденцію спостерігаємо в серіях прикрас на тему «Іхтіандрія» (2010-2014), «Артикуляція» (2010-2014), «Скіфська баба» (2010-2014), виконані з титану та кованого заліза. Серія прикрас «Іхтіандрія» — це серія скелетів фантастичних риб. У цих роботах автор зацікавився архітектонікою вигаданого скелета, який повторюється в прикрасах, але в кожній роботі автора він інакший. Серія прикрас «Іхтіандрія», яка складається з 15-ти кулонів, була представлена на виставці «Орнаментальне ковальство» 2010 року в Івано-Франківську. Як зазначає автор, кожна з цих серій продовжується, постійно створюючи нові тематичні роботи. Кулони нагадують кінетичну скульптуру, оскільки складаються з багатьох частин, з'єднаних прошивками та кільцями, при русі тіла прикраса змінює форму, стає пластичною. Автор надає перевагу великим об'ємним формам, тому основним матеріалом обирає титан, складний у обробці, але легкий і пластичний, який при нагріванні змінює колір поверхні, додає декоративних ефектів (іл.10). В цьому матеріалі

художник працює з різними формами прикрас, - браслетами, перснями, сережками, нашійними прикрасами. Загальною рисою творів Андрія Болюха, як зазначає автор, «є стилістика «антигламуру». (Інтерв'ю Б.А. 2015, 2)

Львівський коваль Ігор Слободян теж звертається до мистецтва прикрас. Свої творчі пошуки автор виразив у серії кованих нашійних прикрас і перснів (2012). Серія виконана в єдиному естетичному ключі, де домінує квадратна форма модуля в нашійних прикрасах і перснях. Квадратна форма модуля, яка є образотворчим елементом формотворення серії прикрас, відполірована до блиску, середина затемнена патиною, або позолочена (іл. 11). Ці прикраси були презентовані на виставці прикрас у Австрії 2013 року.

Доволі нетрадиційний для прикрас матеріал — алюміній — використовує у творчих роботах київський художник Хаїм Хаїмович. Алюміній рідко застосовується у прикрасах, але за рахунок фізичних властивостей він дозволяє створювати м'які пластичні образи. Хаїм Хаїмович створює з алюмінію композиційно-комплексні нашійних і нагрудних прикрас і сережок. Прикраси автора характеризуються доволі великими розмірами площин, плавними лініями та гармонійними формами, виконані в стилістиці мінімалізму з елементами стилю органік. Лаконічні, вигнуті за формами прикраси складаються з окремих сегментів, моделюючи складні кінетичні об'єкти. Також автор поєднує алюміній з мідними елементами, які доповнюють прикраси кольоровими акцентами. Його твори завдяки



Іл. 10. А. Болюх. Перстень із серії «Артикуляція». Титан. Львів. 2015. Приватна колекція робіт А. Болюха. Фото А. Болюха.



Іл. 11. І. Слободян. Нашийні прикраси. Коване залізо, латунь. Львів. 2010. Фото І. Слободяна.

легкості в носінні та мінімалістичним вирішенням форм, отримали визнання в шоу-румах на показах мод у Києві та Тель-Авіві. Зараз художник працює в Україні та Ізраїлі.

У дослідженні формування образотворчих концепцій та творчих методів художників прикрас ми опиралися на аналіз особливостей застосування матеріалу, оскільки він диктує образ, форму, тектоніку, ритм і колір. Ознайомившись із основними тенденціями еволюції матеріалів і форм у прикрасах, їхнього впливу на формотворення образу, можна стверджувати, що в процесі творчих пошуків художники, шляхом

розширення діапазону матеріалів, який дозволив застосування більш об'ємних і складних форм, перейшли межу ужитковості в напрямку образотворчості. Завдяки синтезу матеріалів і синтезу мистецтв відбувся поступальний процес вираження художнього образу у відповідних формах прикрас. Ми простежили еволюцію форм прикрас — від комплектів і гарнітурів, поодиноких прикрас до створення колекцій і серій прикрас із застосуванням альтернативних матеріалів у 2000-2015-х роках. Таким чином, розглядаючи тенденції формування образу за рахунок матеріалів у прикрасах початку XXI століття, ми спостерігаємо різноманітні художньо-образні та композиційні вирішення, що відображають особливості творчої діяльності митців різних поколінь і різних напрямів.

Список джерел і літератури

- Виставка ювелірних прикрас. 1994, У: Голубець О., ред., *Каталог.*, Львів: Національний музей у Львові, 14.
- Інтерв'ю з Болюх А., записане у 2014 — 2015 рр. у м. Львів. Приватний архів М. Кравченко. 3 арк.
- Інтерв'ю з Буйвідт О., записане у 2005 — 2015 рр. у м. Львів. Приватний архів М. Кравченко. 12 арк.
- Інтерв'ю з Гарматюк Р., записане у 2015 — 2017 р. у м. Івано-Франківськ і м. Косів. Приватний архів М. Кравченко. 6 арк.
- Інтерв'ю з Івасютою О., записане у 2007 — 2014 рр. у м. Львів. Приватний архів М. Кравченко., 9 арк.
- Інтерв'ю з Козар М., записане у 2013 — 2016 рр. у м. Львів. Приватний архів М. Кравченко. 4 арк.
- Інтерв'ю з Котельницькою М., записане у 2013 — 2016 рр. у м. Львів. Приватний архів М. Кравченко. — 7 арк.
- Інтерв'ю з Кравчук К., записане у 2007 — 2016 рр. у м. Чернівці, Львів. Приватний архів М. Кравченко. 12 арк.
- КОСМОЛІНСЬКА, Н., 2001, Ювелірний виріб: від оберега до ідентифікаційного коду., *Поступ.* № 70, 9.

- КРАВЧЕНКО, М., 2006, Львівська ювелірна школа — магнетизм творчості, *Образотворче мистецтво*. № 3., 83—86.
- ПАСІЧНИК, Л., 2013, Сучасне ювелірне мистецтво України: творчі пошуки та знахідки провідних митців Криму., *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Том 1. Вип. 19.*, 145—149.
- ПАСІЧНИК, Л., 2014, Художня спрямованість діяльності кафедр художнього металу Львівської національної академії мистецтв і Косівського інституту декоративного та прикладного мистецтва в контексті підготовки художників-ювелірів., *Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії. Зб. наук. праць. Вип. 14.*, 212—220.
- РОСИНСЬКА, О., 2009, Сучасне ювелірне мистецтво Буковини., *Образотворче мистецтво*. №3(71). 101—102.
- ФЕДУРАК, О., 1985, Сучасне українське ювелірство: здобутки і перспективи. НТЕ. № 5., 11—17.
- ЧЕГУСОВА, З., 2002, *Декоративне мистецтво України кінця XX сторіччя. 200 імен*. Київ: Атлант ЮемСі., 511.
- ШАФРАН, Р., 2008, Особливості професійного ювелірного мистецтва Львова кінця XX ст., *Вісник ЛНАМ. Спецвипуск, V*, 82—102.
- ШМАГАЛО, Р., 2015, *Світовий та український художній метал. Класифікація, термінологія, стилістика, експертиза*. У: Шмагало Р., ред., *Енциклопедія художнього металу. Т. 1*. Львів: Априорі, 420.
- ШМАГАЛО, Р., 2015, *Художній метал України XX — XXI ст.* У: Шмагало Р., ред., *Енциклопедія художнього металу. Т. 2*. Львів: Априорі, 275.
- ШПИРАЛО-ЗАПОТОЧНА, Л., 2008, Тенденції та напрями розвитку ювелірного мистецтва Львова 1950—1980-х років., *Вісник ЛНАМ., Вип. 19*, 88—100.
- SCHWARZINGER, V., 2002, *Valuable Links. Ausstellung Schmuck*. Wien- Amsterdam-Sofia: Bruder Verlag, 392.

References

- Interview Bolukh A. 2014-2015. Lviv. Private archive M. Kravchenko. 3 arkushy.
- Interview Buyvidt O. 2005-2015. Lviv. Private archive M. Kravchenko. 12 arkushy.
- Interview Garmatyuk R. 2015-2017. Ivano-Frankivsk-Kosiv. Private archive M. Kravchenko. 6 arkushy.
- Interview Ivasuta O. 2007-2014. Lviv. Private archive M. Kravchenko. 9 arkushy.
- Interview Kotelnitska M. 2015-2017. Lviv. Private archive M. Kravchenko. 7 arkushy.
- Interview Kozar M. 2013-2016. Lviv. Private archive M. Kravchenko. 4 arkushy.
- Interview Kravchuk K. 2007-2016. Chernivtsi-Lviv. Private archive M. Kravchenko. 12 arkushy.
- KOSMOLINSKA, N., 2001, Juwelirnyj vyrib: vid oberega do indentyfikacijnoho kodu [Jewellery object: from guard until identification code]. *Postup. №70*, 9.
- KRAVCHENKO, M. 2006, Lvivska juwelirna shkola – magnetyzm tworchosti [Lviv jewellery school – magnetism of creativity]. *Obrazotwotche mystectwo. № 3.*, 83-86.
- PASITCHNYK, L. Suchasne juwelirne mystectwo Ukrainy: tworchy poshuky ta znakhidky providnykh mytciw Krymu.[Modern Ukrainian jewellery art: creative research and discovery of the leading artists in Crimea],*Ukrainska kultura: mynule, suchasne, shlahky rozwytku. Naukowi zapysky Riwnenskoho derzhavnoho humanitarnoho unversytetu. Tom 1. Vypusk 19.*, 145-149.
- PASICHNYK, L., 2014, Khudozhnua spryamovanist diyalnosti kafedr khudozhnyoho metalu Lvivskoi natsionalnoi akademii mystectv I Kosivskoho instytutu dekoratyvnoho ta prykladnoho mystectwa v konteksti pidhotovky khudozhnykiv juveliriv [The artistic orientation of activity at the Departaments of Art Metal in the context of training and learning jewelry artists at the Lviv National Academy of

- Arts and Institut for decorative and applied arts in Kosiv], *Ukrainske mystectvoznavstvo: materialy, doslidzhennya, recenzii. Zbirnyk naukovykh pracj. Vypusk 14.* 212-220.
- ROSYNSKA, O., 2009, Suchasne juvelirne mystectwo Bukowyny [Contemporary jewellery art in Bukovina]., *Obrazotvorche mystectwo. №3 (71).* 101-102.
- TCHEGUSOVA, Z., 2002, Dekorativne mystectwo Ukrainy kincja XX storichya. 200 imen. [Ukrainian decorative art. 200 names]., Kyiv: Atlant Umc., 511.
- FEDORUK, O., 1985, Suchasne ukrainske juvelirstwo: zdobutky ta perspektyvy. [Contemporary Ukrainian jewellery: results and prospects]., *NTE № 5.*, 11—17.
- SCHWARZINGER, V., 2002, *Valuable Links. Ausstellung Schmuck.* Wien- Amsterdam-Sofia: Bruder Verlag, 392
- SHAFRAN, R., 2008, Osoblyvosti profesijnogo juvelirnogo mystectwa Lvova kincja XX st. [Properties of the professional jewellery art in Lviv of the end of XX century]. *Visnyk Lvivskoi Natsionalnoi akademii mystectw. Specvypusk, V,* 82-102.
- SHMAGALO, R., 2015, *Svitovyi ta ukrainskyj khudozhnij metal. Klasyfikacija, terminologia, stylistyka, ekspertyza [Worldwide and Ukrainian metal art. Classification, terminology, stylistics, expertise].* In: Shmagalo R. ed., *Entsyklopedia khudozhnjogo metalu. Tom 1.* Lviv: Apriori, 420.
- SHMAGALO, R., 2015, *Khudozhnij metal Ukrainy XX-XXI st. [Ukrainian metal art XX-XXI centuries].* In: Shmagalo R. ed., *Entsyklopedia khudozhnjogo metalu. Tom 2.* Lviv: Apriori, 275.
- SHPYRALO-ZAPOTOCHNA, L., 2008, *Tendentsii ta napryamy rozvytku juvelirnogo mystetswa Lvova 1950-1980 rokiv. [Trends and directions of development of Lviv's jewelry art from 1950-1960].*, *Visnyk Lviv National Academy of Arts, Vypusk 19,* 88-100.
- Vystavka juvelirnykh prykras [Art jewellery exhibition]. 1994. In: Holubets O. ed., *Katalog. Lviv: Natsionalnyy muzej u Lvovi [Lviv National Museum],* 14.

Художні особливості прикрас в Україні початку XXI століття. Концепції формотворення

У статті виявлено тенденції розвитку мистецтва художніх прикрас в Україні 2000–2015-х років. На прикладі творчості провідних художників простежено основні концептуальні засади, спільні та відмінні риси сучасного мистецтва прикрас. Розглянуто, у 2000-х роках, у ситуації суспільного підйому, активного зв'язку із зарубіжним мистецьким середовищем, у сучасне українське мистецтво прийшло нове покоління, що актуалізувало нові засоби творчого вираження, позбавлені естетичних, технічних і матеріальних обмежень. Прикраси, виконані в ювелірних техніках та матеріалах, зі спробами застосування нетрадиційних матеріалів проаналізовано на прикладі творчості сучасних українських митців: О. Івасюти, О. Буйвідта, В. Крохмалюка, С. Пержана, К. Кравчука, О. Савчук, М. Козар, М. Котельницької, Ю. Царенка та інших. Висвітлено особливості формування середовища виникнення прикрас із застосуванням некоштовних альтернативних матеріалів – кованого заліза, титану, нержавіючої сталі, алюмінію, бронзи, мідного і сталевих дроту, фактурних порід деревини, кістки, скла, кераміки, пластику, акрилу, силікону, тканин та матеріалів, які були у вжитку. Простежено зв'язок застосування нетрадиційних для ювелірного матеріалів з образотворчим і декоративно-ужитковим мистецтвом. На прикладі творчості майстрів 2000-2015 років виявлено еволюцію форм прикрас – від комплектів, поодиноких прикрас до створення колекцій і серій. Проаналізовано авторські експерименти з техніками, матеріалами, формою та кольором. Висвітлено тенденції формування образу та новаторських композиційних рішень у прикрасах. Зібрано та проаналізовано творчі методи і авторські концепції представників нового покоління митців початку XXI століття.

Ключові слова: мистецтво прикрас, ювелірне мистецтво, некоштовні, альтернативні матеріали, європейський контекст, пластика, формотворення, ковані прикраси, кераміка, стилістика, концепція, технологічні особливості виконання, персоналії, творчий метод.

Марта Кравченко, викладач кафедри історії і теорії мистецтва Львівської національної академії мистецтв (Україна)

Marta Kravchenko, lecturer at Faculty of History and Theory of Arts of Lviv National Academy of Arts (Ukraine)

Received: 14-01-2019

Advance Access Published: May, 2019